

Innspill til stortingsmelding om menneskerettigheter

De ulike menneskerettighetene er likestilte og udelelige

Da Verdenserklæringen om menneskerettigheter ble vedtatt i FN i 1948 ble det ikke gjort noe skille mellom de sivile og politiske rettighetene, og de økonomiske, sosiale og kulturelle rettighetene. FNs menneskerettighetskommisjon understreket tvert i mot at dette er likestilte og udelelige rettigheter.

Siden er menneskerettighetene supplert av nye konvensjoner som skal sikre rettighetene til kvinner, barn, urfolk og arbeidstakere. Retten til et rent ytre miljø er også tolket inn i menneskerettighetene.

Ulike samfunnssystem har vektlagt ulike sett av rettigheter. Slike skiller bidrar til å undergrave menneskerettighetenes legitimitet i en tid hvor disse er under stort press.

Forum for utvikling og miljø (ForUM) håper at regjeringen i meldingen vil bidra til å avideologisere menneskerettighetene ved å understreke at de er universelle, udelelige og har samme krav på beskyttelse. Dette synet må komme til uttrykk i Norges posisjoner i internasjonale forhandlinger, blant annet i forhandlingene om de nye utviklingsmålene (Post-2015).

Samstemt menneskerettighetstilnærming til utvikling

I en verden hvor forskjellene mellom fattige og rike, innad i og mellom land, stadig øker er det helt avgjørende at myndigheter både vil og kan implementere menneskerettighetene. Det må de gjøre slik at forpliktelsene landet har, faktisk fører til innfrielse av rettighetene til hele befolkningen, også de fattigste og mest marginaliserte.

Samtidig bestemmes ikke staters muligheter til å realisere sivile, politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter bare av interne politiske forhold. Hvilke ressurser, og dermed muligheter, et land har til å innfri menneskerettighetene styres også i stor grad av globale maktforhold og internasjonal ressursfordeling. Internasjonale skjevheter i fordeling av makt og rikdom, ulovlige kapitalstrømmer og skatteflukt, urettferdige handelsbetingelser, tyngende utenlandsgjeld og klimaendringer forårsaket av rike lands klimagassutslipp, er alle eksempler på globale årsaker til at menneskerettigheter brytes. Slike strukturelle årsaker til fattigdom og undertrykkelse må også endres dersom stater skal settes i bedre stand til å innfri rettighetene i eget land. En helhetlig tilnærming til utvikling må derfor reflekteres i stortingsmeldingen.

Stortingsmeldingen bør også fokusere på bevaring av miljø- og naturressurser som en del av menneskerettighetsarbeidet, herunder menneskerettighetene i tilknytning til konflikter om land og naturressurser, inkludert forvaltning av skog.

ForUM anbefaler regjeringen å:

- ✓ Aktivt ta hensyn til menneskerettighetene i utforming av all norsk utenriks- og utviklingspolitikk.
- ✓ Øke støtten til demokratiske endringsaktører (sosiale bevegelser, organisasjoner og media) som aktivt fremmer sivile, politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle menneskerettigheter
- ✓ Utrykke støtte direkte, eller gjennom utenriksstasjonene, til lokale menneskerettighetsforkjempere selv om det kan true mulighetene for norske næringsinteresser.
- ✓ Bidra til å løfte det internasjonale arbeidet for menneskerettighetene både i internasjonale fora og organisasjoner, gjennom humanitært og utviklingspolitisk samarbeid, gjennom - politisk dialog med andre lands myndigheter og gjennom ambassadene.
- ✓ Arbeide for at de internasjonale finansinstitusjonene anerkjenner og arbeider for innfrielse av menneskerettighetene, og at deres makroøkonomiske eller strukturelle betingelser til utviklingsland ikke hindrer investeringer av offentlige midler som kan benyttes til å innfri disse rettighetene.
- ✓ Fremme at internasjonale avtaler på handel, klima og våpen ikke bryter med menneskerettighetene.
- ✓ Gi offisiell støtte til FNs veiledende prinsipper for gjeld og menneskerettigheter, og implementere retningslinjene for gjeld og menneskerettigheter i Norges egen utlånspraksis, samt regjeringens internasjonale gjeldsslettearbeid.
- ✓ Arbeide aktivt for å hindre ulovlig kapital-, og skatteflukt fra utviklingsland. Blant annet gjennom å øke transparensen og åpenheten i selskapers økonomiske rapportering og i skatteparadiser. Viktige områder er globalt samarbeid for land-for-land rapportering, offentlige eierregister over selskaper og fond, og et multilateralt informasjonsutbytte som skjer automatisk.
- ✓ Sikre at praktisering av eksportkontrollregelverket hindrer all form for eksport av militært materiell som kan bidra til å styrke regimer som begår grove brudd på menneskerettighetene og driver undertrykking. Regjeringen må sikre at slik eksport unngås konsekvent.

Norsk næringsliv og menneskerettighetene

Norge skiller seg fra andre land gjennom statens store direkte eierskap, som i 2012 utgjorde 56 prosent av markedsverdien på Oslo Børs. I tillegg kommer investeringene gjennom Statens Pensjonsfond Utland, verdens største investeringsfond, og ulike andre investeringer. Statseide selskapers ansvar for menneskerettighetssituasjonen knyttet til egen og underleverandørers virksomhet, er derfor særlig aktuell i Norge.

Som stat har Norge plikt til å forhindre menneskerettighetsbrudd, uansett hvor de skjer. Dette følger av internasjonale konvensjoner og norsk lovgivning. Det synes

opplagt at staten som eier har et mer direkte og dyptgående menneskerettighetsansvar enn private har.

Næringslivet har de siste årene blitt en stadig mer sentral aktør i norsk utviklingssamarbeid. På kort tid har norsk næringsliv blitt internasjonalisert og opererer i mange land med betydelige menneskerettighetsutfordringer. Dette stiller store krav til selskapene, men også til myndighetene som forventer at norske næringslivsaktører holder en høy etisk profil.

En rekke selskaper etterlyser klarere regler, bedre rådgivning og mer støtte fra myndighetene for å klare å manøvrere riktig i et komplisert, internasjonalt landskap. Regjeringen har med den forestående meldingen en gyllen anledning til å koble to hovedprioriteringer, nemlig fremme av næringslivets rolle i utviklings- og utenrikspolitikken og menneskerettighetene. En slik kobling vil føre oss nærmere ambisjonen om større samstemthet mellom ulike politikkområder.

FNs veiledende prinsipper for menneskerettigheter og næringsliv

Norge har investert store ressurser i utviklingen av FNs veiledende prinsipper for menneskerettigheter og næringsliv. På samme måte sees det norske kontaktpunktet for OECDs retningslinjer for flernasjonale selskap på som en foregangsmodell for andre land. OECDs retningslinjer og FNs prinsippene er utviklet for å fungere sammen og utfylle hverandre. Utgangspunkt for begge sett er staters plikt til å beskytte og næringslivets plikt til å respektere menneskerettighetene.

For å leve opp til ansvaret anbefales risikovurderinger for menneskerettighetsbrudd i tilknytning investeringer, på samme måte som det foretas finansiell risikovurdering.

Det ble nylig offentliggjort en fagfellelvurdering av det norske kontaktpunktet. Den viste at kontaktpunktet og retningslinjene var gjennomgående godt kjent og forankret hos ulike interessenter. Rapporten viste imidlertid at ulike departement hadde liten kunnskap. Dette funnet bekreftes langt på vei av Mark Taylors Kartleggings- og avviksanalyse om statens plikt til å beskytte. En studie bestilt av UD som grunnlag for nasjonal handlingsplan for oppfølging av FNs veiledende prinsipper for menneskerettigheter og næringsliv. Den viser at det ikke eksisterer noen klar instruks som formidler regjeringens syn på hva det faktisk innebærer at næringslivet skal respektere menneskerettighetene.

Forum for utvikling og miljø oppfordrer norske myndigheter til å bruke flere virkemidler for å nå dette målet:

- ✓ Regjeringen må etablere effektive systemer for å integrere respekt for menneskerettighetene i arbeidet med fremme av norsk næringsliv. Dette arbeidet må prioriteres og synliggjøres langt tydeligere enn i dag. For å spille en aktiv rolle i dette arbeidet må handelsdelegasjoner og norske utenriksstasjoner tilføres særskilt kompetanse om menneskerettighetene.

-
- ✓ Det må etableres bindende retningslinjer og et tilsynsorgan for bedriftenes samfunnsansvar. Retningslinjene bør pålegge selskapene å utvikle en egen policy på menneskerettigheter som kommuniseres til alle ansatte og underleverandører. Policyen må knytte til et rapporteringssystem som sikrer reell oppfølging. Videre må selskapene pålegges å gjennomføre risikoanalyser for miljø og menneskerettigheter, og sørge for at respekt for menneskerettighetene er nedfelt i kontraktene som inngås med underleverandører, serviceyttere og samarbeidspartnere.
 - ✓ Ulike økonomiske støtteordninger og andre offentlige tiltak for å fremme norsk næringsliv, slik som deltakelse i offisielle delegasjoner, besøk av kongefamilien og toppolitikere, må forbeholdes de selskapene som kan dokumentere at de har innført effektive tiltak for å unngå å bidra til menneskerettighetsbrudd.
 - ✓ Forum for utvikling og miljø anbefaler Norge å ferdigstille handlingsplanen for oppfølging av FNs veiledende prinsipper slik bl.a. Nederland og Storbritannia har gjort.
 - ✓ ForUM anbefaler at Norge etablerer et interdepartementalt organ som sikrer at alle relevante departement og offentlig organ har kjennskap til og kunnskap om relevante internasjonale retningslinjer og forpliktelser for næringslivet.
 - ✓ Handlingsplanen og det interdepartementale organet må bidra til en felles, klar og samstemt forståelse på tvers av ulike departement om hva som forventes for å sikre at staten beskytter og næringslivet respekterer menneskerettighetene.

Statens Pensjonsfond Utland

FNs komité for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK- komiteen) kritiserte i høst Norge for Statens Pensjonsfond Utlands manglende strategi for å begrense risikoen for menneskerettighetsbrudd i de selskapene Oljefondet investerer i. Komiteen anbefalte Norge å innføre styringsverktøy som systematisk vurderer menneskerettslige utfordringer før og etter man gjør investeringer i nye selskaper, og på denne måten forebygger og hindrer at SPU bidrar til å gjøre skade.

- ✓ Forum for utvikling og miljø mener at regjeringen må påse at det innføres slike styringsverktøy og at NBIM etterlever sitt mandat for forvaltningen som bl.a. sier Eierskapsutøvelsen skal baseres på FNs Global Compact, OECDs retningslinjer for eierskapsutøvelse og OECDs retningslinjer for multinasjonale selskaper.

Med vennlig hilsen,

Andrew Preston

Daglig leder i Forum for utvikling og miljø